

Bayağı İktisat, Cambridge Okulu ve Marksizm

C.E.Ferguson, toprağı bol olsun, 1969'da şöyle diyordu: «Neo-klasik İktisat teorisine güvenmek bir itikat işidir. Benim şahsen böyle bir itikadım var. Fakat başkalarını ikna edebilmek için yapacağım tek şey, şimdilik, Samuelson'un otoritesinin ağırlığını tanıklığa çağırarak.» (Ferguson 1969).

P. Samuelson «Yerine Üretim Fonksiyonu» ve kıssalarındaki* büyük yeniliğine rağmen bu çağrıyla 70 başlarında yeniden kabullenip (Samuelson 1971), Tanrı huzurunda yalancı tanıklığa devam etti. Bu sefer yargılanan yine Marx'dı. Samuelson, Böhm-Bawerk'den beri (Böhm-Bawerk) bütün eleştirilere rağmen ayakta kalabilen Marx'ın işini son bir kurşunla tamamlamak için şahane bir mantık oyununa başvurdu. Önce, karatahtaya değerler sistemini, arkasından da fiatlar sistemini yazdı. Sonra eline bir silgi alarak değerler sistemini sildi ve çıkarsama yaparak değerler sistemi ile fiatlar sisteminin karşılıklı dışladıklarını kanıtladığına bizleri inandırmaya çalıştı (Nutı 1974).

Tahmin edileceği gibi saldırıların hedefi «Dönüşüm Sorunu» idi: Eğer değerlerin fiatlara dönüşümü diye ortada ciddi bir konu yoksa, *Das Kapital*'in I. cildi ile III. cildi arasında hiçbir analitik bağ kurulamazdı ve böylece Marx'ın emek-değer teorisi geçerliliğini yitirirdi. Eğer, emek-değer teorisi geçerliliğini yitirirse, ne ortada artık-değer diye bir kavram kalırdı, ne de artık-değer haddi (sömürü haddi) anlamlı bir had olarak kullanılabilirdi. Ve eğer, artık-değer haddi anlamsız bir had ise, toplumda sınıflar, mülkiyet ve sınıf mücadelesi diye bir İktisadî gerçek söz konusu edilemezdi. Böyle bir tümdengimsel mantık ise neo-klasikleri ziyadesi ile mutlu kılıyordu.

Doğrusu istenirse, neo-klasiklerin, o vakte kadar çoktandır akademik çevrelerden eleyip temizledikleri Marksist İktisatçılara pek aldırıcıları yoktu ama, 1960 başlarından itibaren karşılıklarına kâbus gibi dikilen Cambridge Okulundan fazlası ile ürüyorlardı. Aslında, onlar için Marksistler meczuplar, anarşistler ve hattâ hipliler gibi toplumun haysiyetli hatları dışında kalan bir gruptur. Fakat Cambridge Okuluna mensup İktisatçılar

öyle mi idiler? Onlarda Neo-klasiklerle aynı *scholar* kökenden geliyorlardı. Sraffa, Robinson, Kaldor ve Harcourt yaşlı başlı, efendi ve itibarlı bilim adamları idi. Hoş bu büyüklerin neo-klasik İktisada karşı yaptıkları bütün sataşma, eleştiri ve itirazlara rağmen Marksizmle bir ilişkileri olduğu söylenemezdi ama, Cambridge Okulundan yetişme Garegnani, Nuti ve Bhaduri gibi gençlerin Marksizmle olan ittifaklarını görmeyecek kadar kör değillerdi. İktisat teorisi plânında, hiç olmazsa, Batı bilim dünyasında yüzyıldır uyukladığı sanılan Marksizm bir dirilişe sahne olmak üzereydi ve bu diriliş Marksizmle Cambridge Okulunun mutlu evliliğinde aranıyordu. Öyle ise, Nobel ödülü sahibinin Marksizme indireceği darbe aynı zamanda, Cambridge Okulunun sol kanadına da indirilmiş olacaktı.

Fakat sağ büyüğün sol küçükler üzerindeki bu son girişimi de başarılı olamadı. Çünkü Samuelson, dönüşüm sorununu incelerken unutkanlıkla Marx'ı tahlil edeceğine Leontief'i tahlil etmişti. Yerine üretim fonksiyonundaki abuk-sabukluklara bir de «Leontiefvari Marx» analizi eklenince, Samuelson ciddi neo-klasik okul geleneğini terkedip, arkadaşı Solow ile birlikte, Marx'ın klasikler-sonrası için kullandığı «bayağı İktisat»ın gerçek temsilcileri rütbesine kavuşmuş oldu.

1970'lerin şu kısa İktisat dedikodusu İktisadî düşünce alanında güncel üç okulun varlığını gösteriyor. Bu okullardan ilki Samuelson ve Solow tarafından temsil edilen Cambridge Amerika (MIT) okuludur ki neo-klasiklerin bir kalıntısı olarak düşünülebilir. Biz bu okula Nuti (Nuti 1970) ve Rowthorn (Rowthorn 1974) ile birlikte «bayağı İktisat» okulu diyoruz. İkinci okul J. Robinson'un çığır açan 1953 makalesi (Robinson 1953) ile başlayıp, 1960'da P. Sraffa tarafından derlenip toparlanan (Sraffa 1960) ve o günden beri sürekli olarak gelişen Cambridge Okuludur. Hemen ekliyelim ki bu okula yeni-Ricardocular yada İngiliz-İtalyan Okulu da denilmektedir. Üçüncü okul ise kökeninin ondokuzuncu yüzyılda olmasına rağmen, kendi dinamiği ile kendisini aşarak yeniliyebilen ve böylece çağdaş bilim niteliğini muhafaza eden Marksist okuldur.

Şimdi bu üç okulu, İktisadî dünya görüşlerindeki odak noktalarını saptıyarak gerçek hatları ile açıklamaya çalışalım.

* Surrogate'ı «yerine», parable'ı «kıssa» olarak dilimize aktaralım.

BAYAĞI İKTİSAT

Bayağı iktisat, iktisadî azlık kavramından hareket eder. Bu kavrama göre bireyin ihtiyaçları sonsuz, buna karşılık kaynaklar azdır (Robinson 1932). İktisadî azlık ve sonsuz ihtiyaçlar ilişkisi yalnız kapitalist üretim tarzına özgü bir olgu değildir. Bu, her toplum için böyledir: Feodal toplum için de, sosyalist toplum için de... Her toplumda sonsuz ihtiyaçlar karşısında sınırlı kaynaklar bulan birey, bu az kaynakları öyle kullanacak, ihtiyaçları ile kaynaklar arasında seçişe dayalı öyle bir ilişki kuracaktır ki, kendisi bir *maximisation* sağlayabilsin. Bu denli davranan bireyin, varsayım olarak, akılcı ve *homoeconomicus* olması gerekir. Öyle ise, bireyin iktisadî davranışlarının bu kalıp içinde olmasını belirleyen, toplum ve toplumdaki nesnel şartlar değil, fakat bireyin varsayılan psikolojik tutumudur. Bireyi toplum belirlemez, aksine bireyin değişmez davranışları toplumu belirler. Bundan dolayı toplum da değişmez. Bayağı iktisadın dünya sorusu, bu açıdan, *ahistorique*'dir (Kay 1975).

Sonsuz ihtiyaçlarla, sınırlı kaynaklar arasında denge ve uyumun aranması, toplumdaki kaynakların dağılımının talep ve arz mekanizması esasına bağlanmasını gerektirir. Birey tüketici ise kendi ihtiyaçlar dizisine göre mal ve hizmet talep eder, eğer üretici ise üretim fonksiyonunun gereğine göre kaynak talep eder ve mal arzeder. Bu işlem, piyasa denilen bir ortamda, fiatların göstergesine göre icra edilir. Toplumda fiatlara göre kaynaklar öyle dağıtılır ki, bir yandan girdi ve çıktı piyasalarında Walras'gil genel denge sağlanırken, öte yandan, her karar birimi için Pareto optimumu gerçekleşir.

Bayağı iktisadın kurguladığı bu ortamda toplumsal ürünü yaratan kaynaklar arasında bir nitelik farkı yoktur. Emek de, sermaye de, toprak da birer kıt kaynaktır. Bunlara üretim faktörleri denilir. Her üretim faktörü ürüne kattığı kadarı ile (marjinal verimi), yaratılan üründen bir pay alır. Bu bakımdan, yaratılan gelirin bölüşümünde sömürme denilen bir olayın ortaya çıkması söz konusu olamaz. Örneğin, Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna göre, emek kendi payı olan ücreti, sermaye de kendi payı olan kârı (faizi) alır ve böylece yaratılan gelir götürülür, geriye bir şey kalmaz. Bu mantığa göre, emek ve sermaye yalnız fiziksel üretim faktörleridir. Sermayenin mülkiyetinin hangi sınıfın elinde olduğu sorulmıyacak kadar abes bir sorudur, çünkü toplumda sömürü olayı yoktur. Böylece de, toplumun sınıflı toplum olup olmadığı iktisat bilimini ilgilendirmez.

Fakat tuhaftır ki, bayağı iktisat kapıdan attığı mülkiyet ilişkilerini pencereden içeriye almaya mahkumdur. Nitekim, akılcı ve *homoeconomicus* olan bireyin iktisadî seçiş konusundaki davranışlarını tam bir serbestlik içinde yürüte-

bilmesi için, elindeki kaynakları mutlak olarak tasarruf edebilmesi gerekir. Bu gereklilik ancak özel mülkiyet ve girişim serbestliği kurumları ile sağlanabilir. Öyle ise, sonsuz ihtiyaçlar ile sınırlı kaynaklar arasında bir seçiş yapan birey, ister-istemez, özel mülkiyet ve girişim serbestliğinin geçerli olduğu bir toplumun mensubudur. Bu toplum ise kapitalist toplumdur-ezeli ve ebedi olan kapitalizm...

CAMBRIDGE OKULU

Cambridge Okulunun iktisadî düşüncelerinin temeli Ricardo'da yatar. Hatırlanacağı gibi, Ricardogil iktisatta değerler (fiatlar), arz ve talep tarafından belirlenmeyip, ekonomideki üretim teknolojisi ve reel ücretler tarafından belirlenir (Tahıl Modeli). Madem ki, reel ücretler sistem dışından belirlenmektedir, öyle ise Ricardogil iktisatta mülkiyet ve sınıf ilişkileri zorunlu olarak iktisadî analizle bütünleşmiştir.

Sorun ortaya böylece konulunca Cambridge Okuluna bağlı iktisatçıların özellikle sermaye teorisine neden önem verdikleri ve neo-klasikleri bu noktada nasıl kısıvrak yakladıkları anlaşılır.

Cambridge iktisatçılarına göre sermayenin iki vechesi vardır: i) Bunlar birer üretim aracıdır, ii) Bunların mülkiyeti belirli bir sınıfın elindedir.

İlkin sermaye bir üretim aracıdır: Fakat öyle bir fiziksel yapı gösterir ki, büyüklüğünün homojen olarak ölçülmesi olanaksızdır. Nitekim, sermaye, mallar, ara mallar, donatım, makine ve binalar gibi heterojen mallardan oluşur. Bu heterojen sermaye mallarını homojen hale getirmek fevkalade zordur, çünkü bir ton demiri, beşbin beygir gücü ile toplıyamazsınız. Heterojen sermayenin anlamlı bir iktisadî büyüklük kazanabilmesi (homojen hale gelebilmesi) ancak fiatlar yolu ile yapılabilir. Fakat dikkat edelim; fiatlar içinde kâr (faiz) haddi zaten vardır. Öyle ise, kâr haddini içeren fiatlar aracı ile kâr haddini belirlemek saçma olur. Bu bir çevresel düşüncedir. İşte bu mantıksal rahatsızlıktan ötürü sermayenin marjinal veriminin kâr (faiz) haddini belirleyeceği düşünülemez. Buna karşı uydurulacak hiçbir *kıssa* iddianın sağlamlığını çürütemez.

Öte yandan, neo-klasik teoriye göre adam başına sermaye yoğunluğu kâr haddi ile ters orantılıdır. Yani azalan marjinal verim ilkesinden ötürü sermaye yoğunluğu arttıkça kâr haddi azalır. Bu sav da yanlıştır. Aslında sermaye yoğunluğunu bir sıraya dizmenin anlamı yoktur. Çünkü, olabilir ki, yüksek ve alçak kâr hadlerinde herhangi bir teknik başka bir teknikten daha sermaye yoğun olabilir ve hele bu iki kâr haddi arasındaki kâr hadlerinde daha düşük bir teknik kullanılabilir. Yani farklı kâr hadlerine rağmen aynı teknik kullanılmakta, oysa aradaki kâr hadlerinde başka bir teknik uygulanmaktadır. Cambridge Okulu iktisatçıları bu olaya *teknikle-*

rin sapması demektedirler (sermaye yoğunluğu ile kâr haddi arasındaki doğru orantıya *sapık* ilişkiler ya da Ruth Cohen *acubesi* denilmektedir).

Soruna bu ikinci açıdan bakılınca da sermayenin marjinal verimi ile kâr haddi arasında bir ilişki bulunamayacağı ortaya çıkar. Öyle ise, kâr haddini ne belirler?

Bu noktada Cambridge iktisatçıları sermayenin ikinci vechesi üzerinde duruyorlar: Eğer kâr haddi sistem içinde belirlenememişse, sistemin dışında belirleneceği beklenebilir.

Ricardo'dan beri, kâr haddinin fiatlar oluşmadan önce belirlenmeyeceğini, çünkü sermayeyi homojen hale getirmek için fiatları bilmenin elzem olduğunu, yine kâr haddinin fiatlar oluşuktan sonra belirlenmeyeceğini, çünkü her fiatta zaten kâr haddinin olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Bu tahlilin mantıksal sonucu hem fiatların, hem de bölüşümün (ücret ve kâr hadleri) eşanlı olarak belirlenmesinin zorunlu olduğudur. Fakat yine biliyoruz ki, kâr haddini sistem içinde belirleyecek tahlili bir aygıt yoktur. Yani gerek (n) sayıda mal fiyatlarını, gerek (2) sayıda ücret ve kâr haddini belirleyecek denklemlerden birinden yoksunuz. Böylece elimizde (n+2) bilinmiyen, buna karşılık (n+1) tane denklem vardır (kabataslak). Sistemde bir serbestlik derecesi olduğundan eğer, diyelim, kâr haddini sistem dışından belirlersek bütün bilinmiyenler eşanlı olarak çözümlenebilir. Öyle ise, gelir bölüşümünü dışardan vermeye mecburuz. Peki ama, kâr haddi sistem dışından nasıl belirlenir? İşte bu noktadadır ki, Cambridge Okulu sermayenin ikinci vechesine başvurmakta ve toplumda sınıf ve mülkiyet ilişkilerinin gelir bölüşümünü belirlediğini söylemektedir. Dikkat edilirse bu nokta, Cambridge Okulunu Marksist okula yaklaştırır. Ama, sadece bu nokta. Görelim.....

MARKSİST OKULU

Bazı çağdaş Marksist iktisatçılar, örneğin M. Dobb (Dobb 1973) zımnen bile olsa sınıf ilişkilerinin iktisat bilimine sokuluşu ile Cambridge Okulunun haklı bir bilimsel sıçrama yaptığını ve bu yolda da Marksizmi yenileştirip, çağdaşlaştırdığını iddia ederek, bu okula bir çeşit neo-marksist okul gözü ile bakmak eğilimindedirler. Bu sav hatalıdır. Çünkü, Cambridge Okulu ile Marksizm arasında değer teorisi konusunda derin görüş ayrılıkları vardır. Cambridge'lilerin «değer» dedikleri şey aslında Ricardo'nun normal fiatı ile büyük benzerlik göstermektedir. Nitekim, ne Sraffa'da, ne de Robinson'da Marksist bir emek-değer teorisi yoktur. Öyle ise, bu okul ile Marksizm arasındaki kesin sınır çizgisini çizen Marx'ın emek-değer teorisinin esasları nedir?

Bu soruya cevap verebilmek için ilkin üretim tarzı kavramından hareket ederek, kapitalist üretim tarzının ne olduğunu belirtmeye çalışalım. Marksist okula göre toplumsal yeniden-üre-

tim sürecinde insan, doğa ve doğanın bir uzantısı olan üretim araçları ile çalışırken, ayrıca öteki insanlarla işbölümü ve bölüşüm konularında ilişkiler kurar. İnsan-nesne ilişkilerine *üretim güçleri*, insan-insan ilişkilerine ise *üretim yada mülkiyet ilişkileri* denilir. Bu iki öge birlikte *üretim tarzı* kavramını yaratır. Üretim tarzı içinde aslen dinamik olan (bağımsız değişken) öge üretim güçleridir. İnsan doğayı değiştirdiği sürece üretim güçlerini de değiştirir, bunların nicel ve nitel düzeyini geliştirir. Bu değişme ve gelişme sürecinde, devinen üretim güçleri kendisi ile uyuşan üretim ilişkilerini yaratır ve bu değişen üretim ilişkileridir ki üretim tarzlarına değişik mülkiyet ilişkilerinin damgasını vurur: İlkel topluluk, kölelik, Asya üretim tarzı, feodalite, kapitalizm ve sosyalizm. Topluların tarih içinde geçirmiş olduğu çeşitli aşamalara toplumların «dönemleşmesi» olgusu denilir. Her toplum değişik üretim tarzlarından geçerek, uzun ve battal ömrü süresince, emeğin üretimin nesnel şartları ile olan ilişkisinde, birlikten kopuşa doğru evrilen bir tarih süreci çizer. Kopuş, kölelik ve Asya üretim tarzlarında başlamış, böylece toplumların dönemleşme sürecinde iktisadî sınıflar ortaya çıkmıştır. Bu kopmanın tam olarak gerçekleştiği nihai aşama kapitalist üretim tarzıdır. Kapitalizmde emek, üretimin nesnel şartlarından, yani üretim araçlarından ve de üretilen üründen tamamen kopmuştur.

Emeğin üretiminin nesnel şartlarından kesinlikle ayrıldığı kapitalizm üretim tarzı, kendisinden önce gelen bütün üretim tarzlarından başkadır. Her sınıflı toplum gibi kapitalist üretim tarzında da üretim araçlarının mülkiyeti belirli bir sınıfın elindedir. Fakat şu farkla ki, kapitalizmde, toplumsal yeniden-üretim süreci yalnız değiştirim değeri elde etmek için yapılan bir üretim faaliyeti olmuştur. Bu bakımdan, üretim araçları hem nicel, hem de nitel bir değişme ile sermaye haline dönüşmüştür. Sermaye bir üretim ilişkisi haline geldiğinden, üretilen ürünün kullanma değeri sözkonusu değildi. Artık ürün, değiştirim değeri sağlamak için üretilen metaya dönüşmüştür. Hattâ öyle ki, hür bir akitle işçi tarafından kapitalistlere satılan emek-gücü bile bir meta olmuştur ve bir değiştirim değerine sahiptir. Marx bu olaya metaların *fetisizmi* adını vermiştir. Çünkü, kapitalist üretim tarzında emek ürettiği ürüne olduğu gibi, kendi emek-gücüne bile yabancılaşmıştır.

Kapitalist üretim tarzının aslı odak noktası kullanma-değerli değil de, değiştirim değeri meta üretimi ise, metaların arasındaki nisbi değerlerin nasıl oluştuğu sorunu ortaya çıkar. Nihayet, eğer kullanma-değeri ortada yoksa, her değişimlenen metanın eşdeğerini bulması ancak, karşısındaki metanın da kendisi gibi üçüncü bir ortak paydaya indirgenmesi ile kabildir. Bu ortak payda metaların içinde cisimlenmiş emek-gücüdür. Emek-gücünün kendi değerinin saptan-

ması da bu kuralın dışında kalmaz. Emek-gücünün değeri, onun yeniden-üretilmesi için toplumsal olarak gerekli emek-zamandır (emek-miktardır).

Kapitalist üretim tarzında, kâr amacı ile hareket eden kapitalistler ellerindeki nakdi sermaye ile ara-mallar, üretim araçları ve emek-gücü satın alırlar. Sabit ve dolaşır sermayenin üretim süreci içinde kaybettiği değer tabiatıyla üretilen metaya aktarılır (tükenme, yıpranma ve aşınma). Emek-gücü ise meta içinde cisimlendirdiği doğrudan emek değerini metaya geçirir. Fakat ne var ki, kapitalistlerin amacı kâr elde etmek olduğundan ve üretim araçlarının mülkiyetini de ellerinde tuttuklarından, emeği kendini yeniden üretimi için gerekli emek-zamandan daha fazla çalıştırmak olanakları vardır. İşte bu yaratılan fazla değere artık-değer denmektedir ve emeğin yeniden-üretimi için gerekli emekle bu artık-değer oranına da sömürü haddi (artık-değer haddi) adı verilmektedir.

Dikkat edilirse, Marksgil emek-değer teorisi bir yandan, üretilen metaların değiştirim esaslarını saptarken, öte yandan, değer in sınıfsal bir temele göre nasıl birleştiğini göstermektedir. Gerekli emek-zamanla artık-emek zaman kavramları toplumda yaratılan değer in işçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasında nasıl bölüşüldüğünü belirlemektedir. Anlaşılacağı gibi, bu husus, Cambridge iktisatçılarındadır. Onlar ancak iktisadî görüntüler ile uğraşmış, teknolojik yöntem ve fiatlara göre oluşan bölüşüm ile, mal fiyatlarının ve öteki sınıf payının nasıl belirleneceğini araştırmaktadırlar. Fakat bu yalnız bir görünümdür. Bilimin asıl amacı ise bu görüntünün arkasındaki iktisadî gerçeği bulmaktır. Marksist okulun öne-

mi, emek-değer teorisi ile bu gerçeği yakalamış olmasıdır. Gerçekten, toplumsal yeniden-üretim sürecinde yaratılan metaların nisbi değerleri nasıl oluşur ve yaratılan değer in sınıflar arasındaki bölüşümü hangi esaslara göre yapılır? (Medio 1969, Benetti, 1973. Desai 1974) Bu ancak bir emek-değer teorisi ile açıklanabilir.

Hemen ekleyelim ki, Marksgil iktisatta değerler sistemine göre belirlenen nisbi değerler ve bölüşümün iktisadî bir anlam kazanabilmesi için, değerler sistemi verilmişken, fiyatlar sisteminin ve fiyatlanmış bölüşümün de belirlenmesi gereklidir. Bu «dönüşüm sorunu»nun von Bortkiewicz'den beri (von Bortkiewicz 1906) çözümlenmiş olduğunu söyleyelim. Değerler sistemi verilmişken fiyatlar sistemini belirlemek, bu konuda uğraşan nazariyelerce değişik yorumlarla gerçekleştirilmiş olsa bile, her iki sistemin karşılıklı-iclediklerini göstermiştir.

Bitirirken, özet olarak, diyebiliriz ki, bugün teorik geçerliliğini yitirmiş neo-klâsik okuldan başka, iki okulla karşılaşırız: Cambridge ve Marksist Okul (teorik bütünlüğü hiç bir zaman olmıyan Keynes'gil okulun bugünkü temsilcilerinin, yani Kaldor ve Pasinetti'nin Cambridge Okuluna mensup olduğunu biliyoruz). Neo-klâsiklerin bir kalıntısı olan bayağı iktisat okulu, dönemini tamamlamış, temcit pilavı gibi tekrarladıkları kurgu-teorileri ile iktisat bilimine katkılarını tüketmişlerdir. Bundan dolayı da bayağı iktisat yapmaya başlamışlardır. Bu, onlar için gerçekten abartılmış bir ad değildir, çünkü bilimsel gerçekler karşısında iktisada itikadı, tanıkları, yer-neleri, kıssaları, marmelatları, alçıları ve killeri getirenler onlardır.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Benetti, C. (1974) *Valeur et Repartition*, Presses Universitaires de Grenoble, Maspero.
- von Bortkiewicz, L. (1906) «Value and Price in the Marxian System», *International Economic Papers*, No. 2, 1952.
- Böhm-Bawerk, *Karl Marx and the Close of His System* (ed.) P. Sweezy, London.
- Dobb, M. (1973) *Theories of Value and Distribution*, Cambridge University Press.
- Ferguson, C.E. (1969) *The Neoclassical Theory of Production and Distribution*, Cambridge University Press.
- Kay, G. (1975), *Development and Underdevelopment*, Macmillan, London.
- Medio, A. (1972), «Profits and Surplus value: Appearance and Reality in Capitalist Production». Hunt, E.K. ve Schwarts, J. *Critique of Economic Theory*, Penguin Books.
- Nuti D.M. (1970) «Vulgar Economy» in the Theory of Income Distribution» Nuti D.M. (1974) «The Transformation of Labour Values into Production Prices and the Theory of Marxian Exploitation» Yayınlanmamış yazı (1932)
- Hunt E.K. ve Schwarts, *A Critique of Economic Theory*, Penguin Books.
- Robbins. L. (1932) *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, Macmillan, London.
- Robinson. J. (1953) «The Production Function, the Theory of Capitals», *Review of Economic Studies*, Harcourt, G.C. ve Laing N.F. *Capital and Growth* Penguin Books.
- Rowthorn, R.E. (1974) «Neo-Ricardianism or Marxism?» *New Left Review*. June
- Samuelson, P. (1971). «Understanding the Marxian Nation of Exploitation: A Summary of the con-called Transformation Problem between Marxian Values and Competitive Prices». *Journal of Economic Literature*
- Sraffa. P. *Production of Commodities by Means of Commodities*, Cambridge University Press.